

В.Б. РОДЧЕНКО, канд. екон. наук, доцент, ХНУ імені В.Н. Каразіна, Харків,
Д.О. СЕРЬОГІНА, аспірант, ХНАМГ, Харків

РОЛЬ КРУПНИХ МІСТ І СТОЛИЧНОГО ЦЕНТРУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ

В рамках даної роботи був проведений порівняльний аналіз розвитку міста Києва і інших міст України, а також визначена роль столиці в соціально-економічному розвитку країни.

В рамках данной работы был проведен сравнительный анализ развития города Киева и других городов Украины, а также определенная роль столицы, в социально-экономическом развитии страны.

Within the framework of this work the comparative analysis of development of city of Kiev and other cities of Ukraine was conducted, and also the role of the capital is certain in socio-economic development of country.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В Україні вже давно стоїть питання про реформу місцевого самоврядування. Будь-яка ефективна економіка повинна мати декілька точок зростання. Не викликає сумнівів, що столиця – це найважливіший центр економічного розвитку країни, проте не доцільно направляти на її розвиток велику частину обмежених ресурсів. Ефективніше вибудовувати диверсифіковану економіку, в якій буде присутньо декілька точок зростання.

З іншого боку, в столицях сконцентровані фінансові послуги, інфраструктура, культурні і освітні установи, які є ключовими чинниками для залучення інвестицій. Також, столиці є центрами інновацій. Це відкриває нові можливості, які надалі можуть бути використані і в інших регіонах країни.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Столиці привертають інтерес вчених з середини XIX століття. Першим їх в своїй роботі «Географічне положення столиць Європи» вивчив німецький географ І. Коль [6]. Він дав оцінку географічного положення всіх європейських столиць, аналізуючи рівень концентрації міст і поселень уздовж різних радіальних транспортних магістралей, виходячих з столиць.

Т. Раїмов на прикладі Ташкента і інших столиць республік Середньої Азії вивчав особливості феномена столичности, столичних функцій [9].

Столичність як явище стало предметом спеціального вивчення відносно недавно. У другій половині XX століття у різних регіонах світу виникло і про-

довжує виникати багато суверенних держав, а в них – національних і інших автономій. Виявилось, що формуванням нових столиць і столичних регіонів є феномен сучасності, з яким тісно пов'язані урбанізація, інформаційний і управлінський "вибухи" [7].

У вітчизняній практиці визначенню зон впливу крупних міст, накопиченню досвіду дослідження столиць і феномена столичности сприяли багаторічні дослідження Г.А. Гольця і Г.М. Лаппо [3, 7]. Роботи М.М. Баранського [1, 2] містять також аналіз ролі столичности, що створила споживчий ринок, фінансові і інші умови для індустріального зростання. Пізніше з'явилися приклади регіональних досліджень столичного чинника [10].

В Україні дана проблема привертає увагу, як вчених, так і представників влади. 31 травня 2011 року в Києві пройшли чотирнадцяті публічні дебати «Столиця – пріоритетний центр економічного розвитку країни», де обговорювалося питання впливу розвитку Києва на економічне зростання всієї країни.

Проте, питання ролі столиці України в економічному розвитку держави залишається до кінця не дослідженим.

Цілі статті. Оцінити відмінності в рівні економічного розвитку Києва і інших міст України, визначити роль міста-столиці в державі, що розвивається.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У таких державах, як, наприклад, Бразилія, Туреччина, США, Канада, Індія, економічна, соціальна і культурна роль столиць незначна. Інша ситуація у Великобританії, Франції, Угорщині, Австрії, Єгипті, де столиці є центрами не тільки політичного, але і економічного і культурного життя нації. Україна також належить до країн з особливою роллю столиці.

Соціально-економічний розвиток міста багато у чому визначається наступними показниками (табл.).

Таблиця. Показники соціально-економічного розвитку міст України.

Міста	Київ	Харків	Одеса	Дніпропетровськ	Донецьк	Львів	Україна
1	2	3	4	5	6	7	8
Чисельність населення тис. осіб, перше півріччя 2010	2785,7	1445,5	1007,6	1009,1	979,4	731,5	45911,4
Середньомісячна номінальна заробітна плата найнятих робітників, грн., перше півріччя 2010	3260	2016	2038	2088	2564	1980	2108
Рівень зареєстрованого безробіття %, перше півріччя 2010	0,7	1	0,5	0,8	0,6	0,5	1,5
Об'єм введеного в експлуатацію житла у розрахунку на 1000 населення, кв. м загальної площі, за період 2006 – перше півріччя 2010	6289,1	3183	6319,3	1615	1946,6	4191,8	870,8
Частка збиткових підприємств у загальній кількості підприємств %, 2008	44,1	40,1	41,8	40,3	36,5	37,7	34,8
Об'єм прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну людину, доларів США, за період 2006 – перше півріччя 2010	24953,6	4565,5	2590,6	5914,1	3943,8	3741,9	3600,4
Доходи бюджету всього, млн. грн. 2009	11913,2	3247,54	1623,39	2238,875	2856,98	1443,3	288579,6
З них:							
Податок з доходів фіз осіб, млн. грн.	9381,42	1275,14	860,88	1217,6	1081,19	763,69	126975

*Розроблено авторами по [4]

Показники соціально-економічного розвитку свідчать про те, що українська столиця найбільш розвинене місто країни. Доходи бюджету міста Київ майже в одинадцять разів перевищують доходи бюджету Одеси. Варто підкреслити, що в Києві також розвинена інфраструктура, високий рівень заробітних плат, і що важливо, значні темпи зростання об'єму прямих іноземних інвестицій (рис. 1).

Вищезазначені факти дозволяють зробити висновок про нерівномірність економічного розвитку і диференціацію найбільших міст України.

За функціональною ознакою усі міста з населенням більше мільйона чоловік, а також практично усі дуже великі міста, є багатфункціональними, промисловими, науковими і культурними центрами, розвиток і функціонування таких міст значною мірою характеризується показниками розвитку відповідних бюджетів, які визначають ефективність функціонування господарського механізму. Головна частина бюджетних надходжень формується за рахунок податків з фізичних осіб, при цьому в Києві податок з доходів фіз. осіб складає майже 80 відсотків.

В Україні спостерігається тенденція рівномірного розподілу наявних ресурсів і перехід до диверсифікованої економіки, з декількома центрами зростання.

У 2011 році на розвиток Києва уряд виділив 1 млрд. 600 млн. грн. [5], а на розвиток Донецька 2 млрд. 900 млн. (з них 728 млн. – кошти інвесторів) [8]. Виділення коштів здійснюється з метою вирішення проблем з безробіттям, модернізації спортивної інфраструктури і надання іпотечних кредитів громадянам для поліпшення житлових умов.

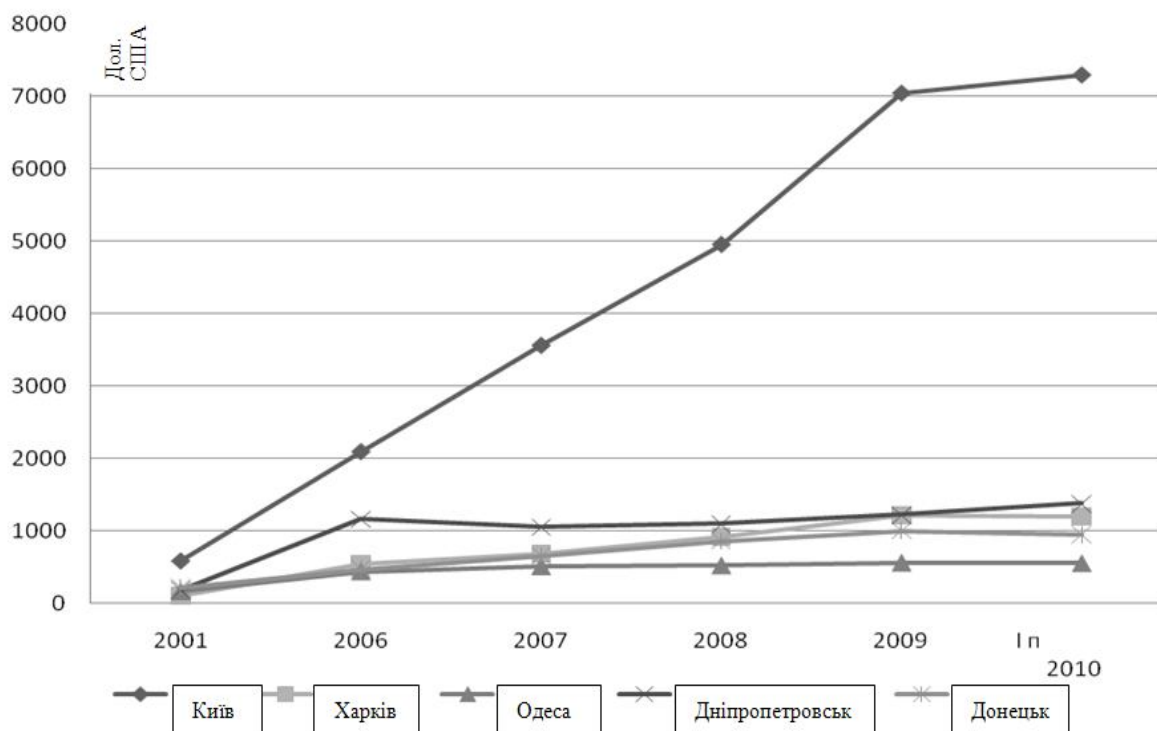

Рис. 1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну людину

*Розроблено авторами по [4]

Варто враховувати, що джерелами розвитку економіки, заснованої на інноваціях і знаннях, в 21 столітті стають крупні міста, зокрема столиці.

Якщо столиця здатна конкурувати з іншими крупними містами світу, тобто володіє розвиненою культурною, транспортною, академічною, фінансовою інфраструктурою, то такі чинники стимулюють появу інновацій і сприяють залученню інвестицій, які у свою чергу, досягнувши критичної маси, неминуче розповсюджуються на сусідні регіони (рис. 2).

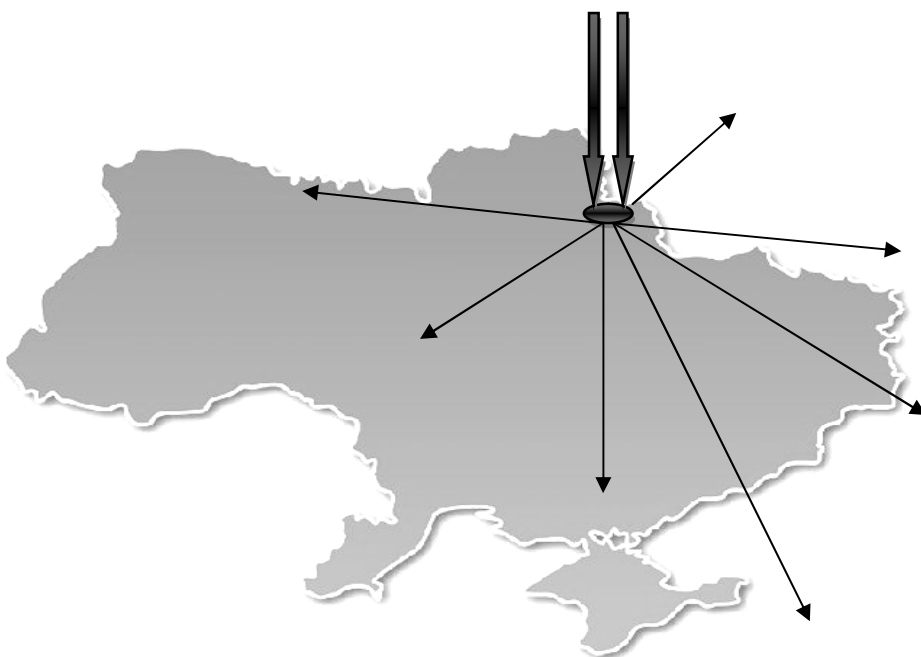

Рис. 2 – Схема залучення інвестицій до України

Розвиток міста приводить до розвитку регіону, що у результаті відбивається на розвитку країни в цілому.

Проте, пріоритетний розвиток столиці пов'язаний із значними ризиками. В умовах економік, що розвиваються, прискорене економічне зростання в столиці може призвести до концентрації усередині неї більше ресурсів, ніж може ефективно використовуватися, що може виражатися в необґрунтовано високій вартості землі, орендної плати, робочої сили, складнощами пов'язаними з транспортною і іншими інфраструктурами. Завищена вартість життя в той же час сприяє сильному соціальному розшаруванню.

У такій ситуації, стратегією успішного регіонального розвитку повинна стати стратегія концентрації економічного потенціалу в українській столиці,

успішне впровадження якої, надалі призведе до стратегії концентрації економічного потенціалу у найбільших українських містах (рис. 3).

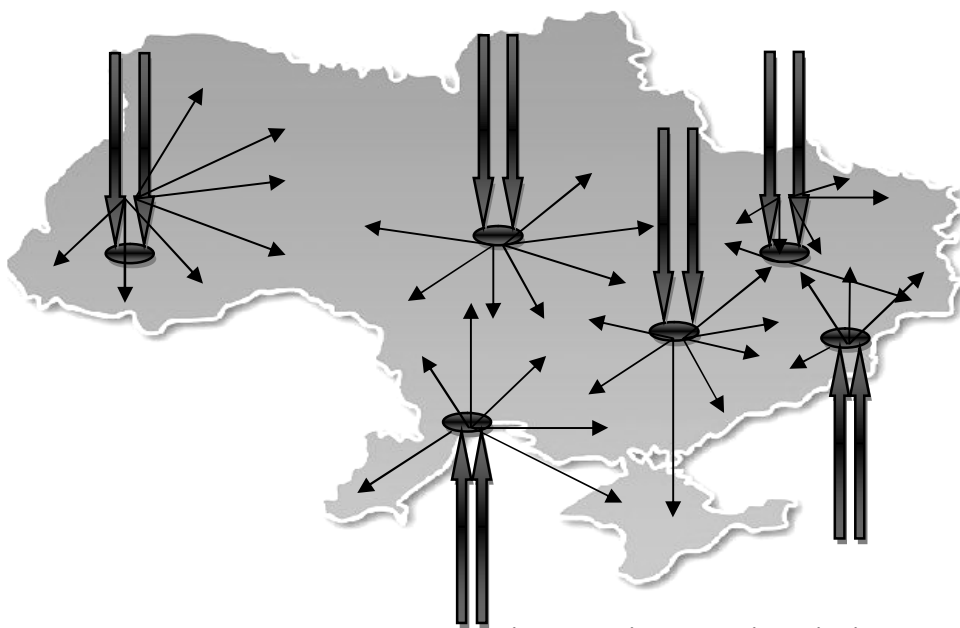

Рис. 3 Схема залучення інвестицій в найбільші міста України

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дозволив виявити нерівномірність економічного розвитку і диференціацію найбільших міст України. Значні ризики, пов'язані з пріоритетним розвитком столиці можливо скоротити за умови помірної концентрації і централізації. Від того, як розвиватиметься українська столиця, багато в чому залежатиме добробут країни в цілому, тому першочергове значення набуває стратегія успішного регіонального розвитку, першим етапом якої стає концентрація ресурсів і економічної активності в столиці.

Список літератури: 1. Баранский Н.Н. Избранные труды. Становление советской экономической географии / Н.Н. Баранский. – М.: Мысль, 1980. – 287 с. 2. Баранский Н.Н. Об экономико-географическом изучении городов / Н.Н. Баранский // Избранные труды Становление советской экономической географии. М.: Мысль, 1980 б – 233 с. 3. Гольц Г.А. Феномен столичности и формирование столичных регионов / Г.А. Гольц, Г.М. Лаппо, А.И. Трейвиш // Экономико-географические проблемы развития столичных регионов. – Новосибирск, 1985. 4. Госкомстат Украины: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Київська міська державна адміністрація: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmva.gov.ua/>. 6. Коль И.Г. Географическое положение столиц Европы / И.Г. Коль. – М., 2005. 7. Московский столичный регион: территориальная структура и природная среда / Г.М. Лаппо, Р.А. Гольц // М. Ин-т геогр. АНН СССР 1988 г. 321с. 8. Офіційний сайт міського голови і міської ради м. Донецька: [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.lukyanchenko.donetsk.ua/doc1.php>. 9. Раимов Т. Столицы как объект экономико-географического исследования / Т. Раимов. – 1971 – № 5. – с.32. 10. Слука Н.А. Экономико-географические проблемы столичных городов стран Восточной Европы/ Н.А. Слука. – М., 1994. – 116 с.

Надійшла до редколегії 21.09.2011